

Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

«МІГРАЦІЙНА КРИЗА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇН ЄВРОПИ»

Студент(ка) 5 курсу, групи ЕМЕм-11

Петрик Л.П.

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Магістерська програма: Міжнародна економіка

Керівник: к.е.н., доцент

Смалюк Г. Ф.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

Тернопіль – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ	5
1.1. Сутність міжнародної міграції в глобальній економічній системі	5
1.2. Причини та ефекти впливу міжнародної міграції на країни.....	11
1.3. Засади міграційної кризи в Європі.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПІ .	22
2.1. Оцінка європейської міграційної кризи.....	22
2.2. Наслідки міграції для країн Європи	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПІ	31
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38

ВСТУП

Актуальність теми. Процеси міжнародної трудової міграції багаторівневі й багатовекторні. Їх зовнішні економічні ефекти складні й багатогранні та чинять неоднозначний вплив на економіки країн-донорів і країн-реципієнтів. За масовим прибуттям мігрантів з Близького Сходу та Африки до Європи міцно закріпилася назва «міграційна криза». Проте це комплексна криза. По-перше, криза гуманітарна, що відзначається загибеллю та стражданнями тисяч людей. По-друге, криза управління, і кордоном, і наданням притулку, зокрема процедур, відповідно до яких в ЄС визначається країна, відповідальна за визначення статусу шукача притулку¹. По-третє, це криза солідарності, оскільки саме солідарність є основою єдності Євросоюзу, а віднайти спільне рішення щодо масового припливу біженців, яке б дало змогу більш рівномірно розподілити навантаження на окремі країни та їх міграційні служби, виявилось вкрай складно.

Як наслідок, міграційна криза загрожує фундаментальним здобуткам ЄС, передовсім існуванню зони вільного пересування (до відновлення контролю на внутрішніх кордонах ЄС вдавалися Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина, Швеція). В умовах кризи активізуються крайні політичні сили, відбувається радикалізація настроїв частини населення, що загрожує ростом ксенофобії та расизму. Імміграція перетворилася на найбільш болючу проблему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття. А керівництво Євросоюзу проголосило регулювання міграції одним із 10 основних пріоритетів. Загалом дослідження даної теми у різних дослідників є досить суперечливим і неоднозначним, тому феномен міграційної кризи і досі є дискусійним питанням як у спеціалістів, що займаються дослідженням сучасних міграційних процесів, так і у керівників держав, а також і у політичних діячів.

Мета і завдання роботи. Мета курсової роботи полягає у комплексному науковому обґрунтуванні теоретичних і практичних аспектів міжнародної міграції, а також розробленні на цій основі практичних рекомендацій щодо подолання міграційної кризи в Європі.

Досягнення зазначеної мети потребує вирішення комплексу таких завдань:

- окреслити сутність міжнародної міграції в глобальній економічній системі;
- дослідити причини та ефекти впливу міжнародної міграції на країни;
- визначити засади міграційної кризи в Європі;
- дати оцінку європейській міграційній кризі;
- дослідити наслідки міграції для країн Європи;
- запропонувати напрями подолання міграційної кризи в Європі.

Об'єктом дослідження курсової роботи виступають міграційні процеси, що створюють кризи та впливають на економічний розвиток країн в умовах глобалізації та інтеграції світової економіки.

Предметом механізми та чинники впливу міжнародної міграції робочої сили на економіки країн-донорів і країн-реципієнтів.

Завдання курсової роботи зумовили її **структуру**. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

При написанні курсової роботи використовувались такі **методи** як економіко-математичний, порівняльний, системно-структурний, логічно-статистичний.

Інформаційною базою дослідження при написанні роботи були наукові законодавчі й нормативно-правові акти в сфері міграції, інформаційні матеріали Світового банку, Міжнародної організації з міграції, департаменту ООН з економічних і соціальних питань, Міжнародної організації праці, Міжнародної організації з міграції, Європейської комісії, праці вітчизняних і зарубіжних учених, ресурси інтернету.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Сутність міжнародної міграції в глобальній економічній системі

Міграція населення відіграє важливу роль у сучасному світі й охоплює майже всі країни світу. Переміщення робочої сили через кордони країн є частиною соціального процесу міграції населення – дуже складного за природою, різноманітного за формами прояву та наслідками. На цей процес впливають різні демографічні, політичні, соціально-економічні й інші чинники, водночас слід зауважити, що міжнародна міграція, своєю чергою, впливає на розвиток соціально-економічних систем національного, регіонально-наднаціонального та глобального рівнів. Понад те, в сучасних умовах міжнародна міграція робочої сили стає важливим чинником конфігурації світової економічної системи, тому низка проблем, породжуваних цим явищем, потребує розв'язання на наднаціональному рівні, на що справедливо вказують дослідники.

Саме тому виглядає цілком обґрунтованим посилений інтерес учених багатьох спеціальностей, зокрема й економістів, до масових переміщень населення, найбільше в період інтенсифікації соціально-економічних трансформацій, який почався з 1990-х років і триває донині. Переміщення населення вивчається в межах різних наукових підходів, але економічний переважає. В.А. Іонцев виокремлює 17 підходів до вивчення міграції населення, які об'єднують 43 наукових напрямів, теорій і концепцій. З них 15 – у межах економічного підходу, 5 – соціологічного, 4 – міграційного, 3 – демографічного, по 2 – в межах історичного, типологічного, політичного і по одному – в межах системного, географічного, екологічного, етнографічного, психологічного, біологічного, генетичного, філософського, юридичного, методологічного [4].

У XXI ст. сформувалася глобальна система міграційних потоків, яка охоплює майже всі країни. Глобалізаційні процеси у поєднанні з

бурхливими змінами в глобальних політичних і економічних системах сприяли інтенсифікації світових міграційних потоків, зумовили формування принципово нової міграційної ситуації в світі з такими найважливішими ознаками [17]:

- безпрецедентне розширення масштабів і географії міжнародної міграції;
- трансформація структури міжнародних міграційних потоків;
- вирішальне значення трудової міграції;
- неухильне зростання і структурна «непереборність» нелегальної трудової міграції;
- зростання масштабів і розширення географії вимушених міграцій;
- збільшення значущості міжнародної міграції населення в соціально-економічному розвитку сучасної світової економічної системи;
- подвійний характер сучасної міграційної політики низки розвинутих країн.

Зазвичай, міжнародна трудова міграція розглядається як складова руху робочої сили або її мобільності (обидва поняття близькі за змістом). Слід зазначити, що поняття «мобільність населення» досить багатогранне. Як підкреслюють Ю.П. Гуменюк і Г.П. Гоголь, існує певна підпорядкованість понять «мобільності населення», «територіальної мобільності», «міграції робочої сили» та «міжнародної трудової міграції». Ці автори доречно вказують, що міграція робочої сили базується на територіальній мобільності населення, але є трохи меншою за чисельністю, тому що потенційна здатність до дії ще не стовідсотково стає дією (територіальним переміщенням). Міжнародна мобільність менша, адже потенційну здатність покинути країну проживання обмежуються незнання відповідної іноземної мови, відмінність законодавчої системи, страх опинитися без підтримки в чужому середовищі тощо. Міжнародна міграція має ще менший обсяг, оскільки міжнародну трудову міграцію обмежує

міграційне і трудове законодавство приймаючої країни.

Поняття «робоча сила» є меншим за обсягом ніж поняття «населення» і підпорядковане йому. Поняття «робоча сила» в економіці застосовується в якості як найбільш важлива характеристика людини в процесі суспільної трудової діяльності і за своєю суттю розглядається як здатність до праці, яка реалізується в процесі суспільного виробництва. В демографічних та економіко-статистичних дослідженнях до робочої сили відносять не все населення, а лише економічно активне. До економічно активного населення згідно методичних рекомендацій МОП відносять населення обох статей віком 15-70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів та послуг. До складу економічно активного населення входять особи, які займалися економічною діяльністю або шукали роботу і готові приступити до неї, тобто класифікувалися як «зайняті» або «безробітні», визначені за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Тобто до робочої сили включаються дві групи населення — тих, які працюють (зайняті) , і тих, які бажають працювати (безробітні) [15].

До зайнятих відносять осіб відносять осіб, які працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б одну годину за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вигляді, індивідуально (самостійно), в окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; працювали безкоштовно на підприємстві, у власній справі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності; були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (справу), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з певних причин.

До безробітних згідно методології МОП належать особи у віці 15–70 років незалежно від реєстрації в державній службі зайнятості, які одночасно задовольняють трьома умовам: не мали роботи (прибуткового заняття);

впродовж останніх чотирьох тижнів активно шукали роботу або намагались організувати власну справу; впродовж найближчих двох тижнів були готові приступити до роботи, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві з метою отримання оплати або доходу. До категорії безробітних також відносять осіб, які приступають до роботи протягом найближчих двох тижнів; знайшли роботу і чекають відповіді тощо.

Трудові ресурси – поняття ширше, ніж робоча сила, так як відображає максимально можливу чисельність населення яке може працювати. Кадровий потенціал – ще більш широке поняття. Кадровий потенціал найчастіше розуміється як інтегральна оцінка одночасно і кількісних і якісних характеристик робочої сили. До кадрового потенціалу зараховують не лише чисельність індивідів, які можуть працювати, але й сукупний інтелектуальний розвиток, накопичені знання, досвід, вміння, а також традиції, звичаї, переконання, насамперед, що стосуються участі в суспільному виробництві [9].

Отже поняття міжнародної міграції робочої сили стосується міжнародної мобільності чи рухливості не всього населення країни, а лише тієї частини яка працює або бажає працювати, але не має на даний час роботи. Якщо розуміти поняття «рухливість» чи «мобільність» у широкому сенсі – як будь-які зміни в статусі особи, то, на перший погляд, слід відзначити, що ключовими ознаками міжнародної трудової міграції є перетин кордону та зміна місця праці.

Однак, ситуація не така проста. Зокрема поїздки туристів і працівників, які проживають на прикордонній території ООН, до іншої країни не вважаються міграцією. До міжнародної трудової міграції не належать також дві категорії населення, які в процесі свого руху мають дві з наведених вище ознак:

- так звані мігранти у справах – журналісти, артисти, співаки, музиканти, вчені, представники духовенства тощо;

- іммігранти-інвестори – іноземці, які створюють бізнес у країні прибуття або придбавають певну нерухомість [10].

Досить важко провести межу між тим, наскільки добровільно людина приймає рішення про міграцію. Так, сучасні дослідження демонструють, що на ухвалення рішення про міграцію можуть впливати і добровільні, і вимушені елементи [149]. Наприклад, рішення про переїзд з країни з високим рівнем безробіття чи низьким рівнем заробітної плати, на нашу думку, не може вважатися добровільним. Крім цього, хоча більшість зарубіжних досліджень міграції стосується добровільних міграцій людей і сімей, які намагаються поліпшити свій добробут, сучасні вчені визнають, що різноманіття соціальних, економічних і природних умов може вносити елементи примусу, що впливають на рішення про міграцію [150]. Тому наголошувати на тому, що міграція – це саме добровільний процес переміщення населення, некоректно.

За результатами соціологічних досліджень О. Іванкова-Стецюк виокремлює дві групи мігрантів, залежно від ступеня їх інтеграції в чуже соціально-культурне середовище. До першої групи відносяться мігранти з «позитивними» моделями інтеграції:

«асиміляція» – мігрант прагне повністю «розчинитися» в соціально-культурному середовищі іншої країни;

«діаспора» – мігрант прагне стати повноцінним членом іншого соціально-культурного середовища, однак одночасно намагається зберегти національну ідентичність;

«транзит» – мігрант мінімально інтегрується і соціум країни перебування і має бажання покращити своє життя за допомогою зміни перебування, але бажання повертатися в країну вибуття в нього відсутнє.

До другої групи мігрантів залежно від ступеня їх інтеграції в інше соціально-культурне середовище О. Іванкова-Стецюк відносить мігрантів з «негативними» моделями інтеграції. До цієї групи належать мігранти з такі моделями інтеграції в соціально-культурне середовище країни прибуття:

«маятник» – модель інтеграції, коли попри високий рівень інтегрованості в соціум іншої країни мігрант періодично на короткий час повертається на батьківщину;

«гетто» – мігрант має низький рівень інтегрованості в чуже для нього соціально-культурне середовище, є, як правило, нелегалом, працює в неформальному секторі, однак не збирається повертатися в країну вибуття в близькій перспективі;

«повернення» – мігрант не має бажання залишатися в країні прибуття довше, ніж це потрібно для вирішення певних проблем матеріального характеру (накопичення певної суми коштів), після чого він має намір негайно повернутися додому [20].

Таким чином, міжнародна міграція робочої сили є складним системним соціально-економічним явищем, суть якого полягає в тому, що певні частини робочої сили одних країн працюють у економіках інших, причому відбувається постійне переміщення робочої сили між країнами з метою продажу робочої сили. Щодо структури міжнародної трудової міграції, то поділ її на види здійснюють за багатьма ознаками, пропонуємо таку типологію виокремлення структури (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Ознаки поділу та види міжнародної міграції робочої сили.

<i>Ознака поділу</i>	<i>Вид міграції</i>
Правовий статус мігранта	Незаконна (нелегальна), законна (легальна)
Тривалість	Тимчасова (довготермінова, короткотермінова, крокова, маятникова, циклічна, сезонна, ротаційна), постійна
Географія переміщення	За дистанцією (регіональна, міжрегіональна, внутрішньоконтинентальна, міжконтинентальна); за напрямом (Схід – Захід, Північ – Південь, Захід – Схід); за типами населених пунктів (село – село, село – місто, місто – село, місто – місто)
Чисельність мігрантів	Індивідуальна, сімейна, групова
Рівень інтелектуального капіталу мігрантів	Міграція малокваліфікованої робочої сили, міграція висококваліфікованої робочої сили
Спосіб організації	Організована (державна, приватна, самостійна), неорганізована

Джерело: розроблено автором за даними [31, 33].

Стосовно впливу міжнародної трудової міграції на економіки країн-донорів і країн-реципієнтів слід зауважити, що, оскільки міграція малокваліфікованих мігрантів є найбільш масовою, логічно було б очікувати від неї й великих зовнішніх економічних ефектів. Однак наголосимо, це не означає, що в дослідженні ефектів міжнародної трудової міграції можна знехтувати міграцією робочої сили з високим рівнем інтелектуального капіталу. Така міграція впливає на економіку країни-донора та країни-реципієнта інакше (створює принципово інші зовнішні ефекти), ніж міграція низькокваліфікованої робочої сили.

1.2. Причини та ефекти впливу міжнародної міграції на країни

Найбільш поширеними термінами, що висвітлюють поняття міграції, є міграція, еміграція та імміграція, що походять з економіки. Міграція – це поняття, яке поєднує в собі і імміграцію, і еміграцію, і являє собою переміщення громадян з однієї держави в іншу, а оскільки наша праця пов'язана з міграцією робочої сили, то ми будемо розглядати це питання саме в такому ракурсі. Еміграція робочої сили – це переміщення громадян з однієї держави в іншу з метою працевлаштування; імміграція робочої сили – в'їзд у державу громадян інших країн з метою працевлаштування згідно з діючими міжнародними угодами.

Серед мотивуючих факторів трудової еміграції істотного значення набувають не лише зовнішні, але і внутрішні – прагнення до реалізації потреб розвитку особистості. Міграційні рухи є так званим індикатором реакції населення на зміни в економічному, політичному, соціальному житті будь-якого суспільства, а зміни в нашій державі відбуваються постійно. Саме обсяг, напрямки та масштаби таких процесів певною мірою свідчать про стабільність або навпаки нестабільність суспільного розвитку в країні. Сучасні тенденції зовнішньої трудової міграції пов'язані із соціально-економічними та політичними процесами в державі.

Виділяють такі основні причини виникнення та існування зовнішньої

трудової міграції з боку країн-донорів:

- велика густота населення, що може пояснюватись, зокрема, демографічним бумом у деяких країнах (наприклад в Індії, Китаї, Нігерії);

- масове безробіття, зумовлене науково-технічним прогресом (є фактором створення техніки, що потребує менше обслуговуючого персоналу), закриттям добувних галузей внаслідок вичерпності природних ресурсів, недостатньо виваженою соціальною політикою деяких держав, змінами потреби в тій чи іншій продукції, на якій спеціалізується країна. Найбільші проблеми з безробіттям виникають у густонаселених регіонах світу і в малорозвинених країнах, що нерідко збігається. Густо населеними вважаються в основному Південна і Південно-Східна Азія, Північна і Центральна Африка, північна частина Латинської Америки. Водночас у деяких розвинених країнах настає насиченість економіки «білими комірцями», а тому вони стають безробітними;

- низький життєвий рівень і порівняно низька заробітна плата. Водночас у розвинених країнах залишається все менше бажаючих виконувати важку малокваліфіковану «чорну роботу», а тому з'являються вільні місця для її виконання;

- виробнича необхідність (для спеціалістів, які працюють у країнах, то розвиваються) [13].

Ефекти впливу міжнародної міграції робочої сили на економіку країни-реципієнта робочої сили подано в табл. 1.2. Щодо впливу трудової міграції на економіку країни-донора спектр зовнішніх ефектів, які виникають у даному разі, досліджений значно менше. Одним з найбільш розглядуваних ефектів впливу міжнародної міграції робочої сили на економіку країни-донора є грошові перекази працівників-мігрантів на батьківщину. Для багатьох домогосподарств (особливо у країнах з низьким рівнем розвитку) отримані ними грошові трансферти становлять третину доходів, а для окремих домогосподарств є головним джерелом життєдіяльності. Крім офіційних, великий обсяг мають і неофіційні

перекази. Хоча точних оцінок не існує, проте зазначається, що за розміром вони зіставні з офіційними. За оцінкою А. Гайдуцького близько 250-300 млрд. дол. США грошових трансфертів міжнародних мігрантів перебуває за межами офіційної статистики, так як здійснюється ними різними неофіційними каналами [2].

Таблиця 1.2

Ефекти впливу міжнародної міграції в економіці країни-реципієнта.

<i>Позитивні</i>	<i>Негативні</i>
<ul style="list-style-type: none"> – Збільшення робочої сили в економіці, зростання обсягів виробництва, внутрішнього ринку (за рахунок збільшення доходів); – додаткове надходження інтелектуального капіталу та знань в економіку; – згладжування структурних диспропорцій на ринку праці; – амортизація циклічного процесу безробіття; – покращення вікової структури робочої сили у короткотерміновій і довготерміновій (щодо міграції сімей) перспективах; – зростання конкурентоспроможності продукції за рахунок нижчої вартості праці мігрантів порівняно з місцевими працівниками; – економія на пенсіях та інших соціальних виплатах (у разі тимчасової міграції); – економія на навчанні (у разі залучення кваліфікованих працівників) 	<ul style="list-style-type: none"> – Збільшення бюджетного навантаження за рахунок додаткових соціальних витрат (переважно у разі постійної міграції, міграції сімей і наявності «сильної пастки безробіття»); – збільшення бюджетного навантаження за рахунок «сильної» та «локальної» пасток безробіття; – зростання тіньового сектору економіки; – додаткові витрати на нейтралізацію посилення соціального напруження та криміналізації (переважно у разі нелегальної міграції)

Джерело: розроблено автором за даними [19; 20].

Загально визнано, що грошові перекази мігрантів створюють позитивний зовнішній економічний ефект, оскільки збільшують валовий національний дохід. У економіках багатьох країн, не лише бідних, а й середньорозвинутих (Греція, Туреччина, Португалія), грошові перекази мігрантів є вагомим доповненням до національного доходу, додатковим засобом боротьби з бідністю в країнах – донорах робочої сили. Грошові перекази мігрантів здійснюються зазвичай в іноземній валюті, що покращує стан платіжного балансу. А отже, ці перекази працівників-мігрантів на батьківщину створюють два позитивних економічних ефекти.

Додатковий позитивний ефект від грошових переказів мігрантів для економіки країни-донора пов'язаний з наявністю в деяких випадках

мультиплікативного ефекту від таких додаткових валютних надходжень. Однак існування такого мультиплікативного ефекту та його розмір залежить від спрямування отриманих на батьківщині мігрантів коштів. Так, у дослідженні мультиплікації грошових переказів мексиканських працівників-мігрантів зі США Дж. Тейлор отримав його значення, що дорівнює 2. Це означає, що кожний долар, надісланий мексиканськими робітниками зі США на батьківщину, збільшує національний дохід Мексики на два долари. Слід зауважити, що грошові перекази не лише знижують рівень бідності сімей мігрантів, збільшуючи їх доходи, а й у разі мультиплікації позитивно впливають на всю економіку країни, а отже, й на населення країни-донора [24].

Негативний вплив міжнародної трудової міграції на економіку країни-реципієнта виявляється й у тому, що іммігранти претендують на певну частку суспільних благ, які надає держава для своїх громадян. Але іммігранти не робили раніше свого внеску в створення суспільних фондів, а тому в разі доступності для них таких суспільних благ створюється додаткове навантаження на бюджет країни. Насамперед цей ефект посилюється, коли мігрують сім'ї з батьками, яким у країні-реципієнті виплачуватиметься пенсія [22].

Наявність системи соціального захисту в розвинутих країнах зумовлює ефект «локальної пастки безробіття». Його виникнення було б неможливим без міжнародної міграції робочої сили. Високий рівень соціального захисту зумовлює наявність попиту на робочу силу, яка буде зайнята на непрестижних і низькооплачуваних роботах, і водночас – великої кількості безробітних. Місцеве населення віддає перевагу отриманню соціальної допомоги, а не зайнятості на таких роботах. Міжнародні мігранти заповнюють такі ніші на місцевому ринку праці, оскільки для них така оплата праці вигідна. Таким чином, у економіці країни-реципієнта утворюється надлишок безробітних, яких утримують із бюджету. Паралельно формуються споживацькі настрої місцевого населення,

знижується його соціально-економічна активність.

Основні причини виникнення та існування зовнішньої трудової міграції з боку країн-реципієнтів:

– потреба в додатковій висококваліфікованій робочій силі. У деяких розвинених країнах збільшується потреба в освічених висококваліфікованих працівниках, які можуть працювати, наприклад, зі складною електронною технікою. При цьому відповідно збільшується кількість людей, потреба в професії яких спадає;

– потреба в додатковій дешевій (для малокваліфікованої роботи) і мобільній робочій силі, зокрема завдяки розвитку сфери послуг, що сприяє створенню додаткових робочих місць;

– порівняно висока заробітна плата [14; 25].

Зовнішні ефекти міжнародної трудової міграції в економіці країни-донора подано в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Ефекти впливу міжнародної міграції на економіку країни-донора.

<i>Позитивні</i>	<i>Негативні</i>
<ul style="list-style-type: none"> – Зменшення напруги на місцевому ринку праці; – інвестиції потенційних мігрантів у освіту; – зниження рівня безробіття (і/або збільшення заробітної плати); – зниження бюджетного навантаження за рахунок виплат з безробіття та інших бюджетних витрат (освіта, охорона здоров'я); – зростання доходів населення за рахунок трансфертів мігрантів; – попит на внутрішньому ринку товарів і послуг за рахунок трансфертів; – інвестиції родин мігрантів за рахунок трансфертів; – можливість повернення кваліфікованих робітників, які здобули досвід та освіту за кордоном («безплатно»); – зниження рівня бідності 	<ul style="list-style-type: none"> – «Відтік мізків», кваліфікованих кадрів, як наслідок – технологічне відставання; – зменшення ВВП; – можливе зростання інфляції за великої переваги зовнішніх трансфертів; – скорочення робочої сили у довготерміновій перспективі

Джерело: розроблено автором за даними [19; 20].

Слід брати до уваги динамічні аспекти міжнародної міграції робочої сили, передусім високої кваліфікації. Деякі зарубіжні дослідники зазначають, що у разі навіть потенційної можливості емігрувати в майбутньому у молодих людей з країни-донора з'являється стимул до

інвестицій у освіту. У такому випадку міжнародна міграція висококваліфікованої робочої сили чинить позитивний вплив на економіку країни-донора через вплив таких інвестицій на сферу освіти та внутрішній ринок праці. На нашу думку, доцільно ввести ефект передміграційного інвестування в освіту. Вважаємо що, існує навіть певне порогове значення таких інвестицій, за якого збільшення висококваліфікованих працівників на внутрішньому ринку за рахунок вдосконалення системи освіти та підготовки кадрів перевищить втрати від міграції частини висококваліфікованої робочої сили за кордон. Адже розвиток системи освіти сприяє підвищенню кваліфікації майбутніх працівників, які не планують емігрувати за кордон. Це є позитивним ефектом міжнародної трудової міграції для економіки країни-донора навіть у разі «відтоку мізків», як називають міжнародну міграцію високоосвіченої і висококваліфікованої робочої сили [1; 3].

Утім не всі потенційні мігранти, які здобули додаткову освіту з метою працевлаштування за кордоном, справді емігрують з країни. Частина з них залишаються з тих чи інших причин у рідній в країні та створюють за рахунок вищої кваліфікації додаткову додану вартість, вищу за ту, яку б вони створили, якщо б не мали більш високого рівня кваліфікації. За наявності надлишкової пропозиції висококваліфікованих працівників на внутрішньому ринку міжнародна міграція частини з них взагалі не чинить негативного впливу на економіку країни-донора. У такому разі «втеча інтелекту», звичайно, зумовлює втрату певної частки працівників високої кваліфікації, однак за високої пропозиції на національному ринку праці цей негативний ефект компенсується додатковою підготовкою національною системою освіти нових поколінь висококваліфікованої робочої сили за рахунок грошових переказів мігрантів.

1.3. Засади міграційної кризи в Європі

Майже завжди, причини міграції в Європу були одні й ті ж. По-перше, люди їдуть з відсталих держав в країни Європи, прагнучи отримати прибуткове робоче місце, придбати нерухомість, отримати якісну освіту і дати її своїм дітям. По-друге, сім'ї шукають закордоном політичного притулку, евакуюються з зон військових дій. В Європу переважно їдуть мігранти з: Сомалі; Албанії; Нігерії; Гамбії; Ірану; Пакистану; Косово; Малі; Афганістану; Еритреї; Сирії; численних держав Чорної Африки (понад 30 країн, розташованих на південь від пустелі Сахара). Отже, міграційна криза в Європі виникла тому, що на всіх перерахованих вище територіях склалися важкі умови. Деякі країни, такі, як Афганістан і Нігерія, у всіх сенсах віддалені один від одного, тому люди їдуть звідти з різних причин. А ось Іран і Пакистан, наприклад, замішані в одному військовому конфлікті.

Найбільш актуальною та, безперечно, найгострішою проблемою останніх місяців у Європі є безпрецедентний за своїми масштабами і динамікою наплив біженців з країн Африки та Близького Сходу. Тисячі людей намагаючись прорватися через порт Кале із Франції до Великобританії, атакують Євротунель під Ла-Маншем. Сотні тисяч мігрантів буквально штурмують кордони Греції, Італії, Македонії, Угорщини, вступаючи у безпосередні конфлікти з місцевою поліцією. Деякі країни Європи (наприклад Угорщина) будують високі стіни в надії відгородитися від потоку біженців, інші – оголошують режим надзвичайного стану (Македонія), показуючи свою неспроможність впоратися із проблемою. Донедавна, таку картину можна було побачити лише в апокаліптичних фільмах, однак сьогодні це стає реальністю, з якою стикається об'єднана Європа [6].

Агентство Європейського союзу з безпеки зовнішніх кордонів Frontex виділяє кілька основних маршрутів нелегальної міграції до країн Євросоюзу.

Західноафриканський маршрут: з країн Західної Африки (Сенегал,

Мавританія) на Канарські острови. Основні національності: марокканці, сенегальці, а також громадяни Нігера, Нігерії та Малі. У 2016 році за цим маршрутом до Європи прибули 874 людини.

Західно-Середземноморський маршрут: з Північної Африки на Піренейський півострів, через іспанські анклави Сеута і Мелілья. Найчастіше він використовується алжирськими і марокканськими громадянами, які намагаються дістатися до Іспанії, Франції та Італії. У 2016 році цим маршрутом скористалися 7 164 особи.

Центрально-Середземноморський маршрут: з Лівії до Італії і на Мальту. Цим маршрутом користуються мігранти з країн Західної Африки. У 2016 році за цим маршрутом до Європи прибули 153 946 чоловік.

Апулія і Калабрія: цей маршрут відноситься до нелегальної міграції з Туреччини і Єгипту, а також включає в себе міграційні потоки між Грецією і Італією. Більшість мігрантів, що використовують цей маршрут, спочатку входять в Шенгенську зону, перетинаючи сухопутний кордон між Туреччиною і Грецією. Дані по міграційному потоку на цьому напрямку включені в статистику Центрально-Середземноморського маршруту.

Круговий маршрут з Албанії до Греції: міграція через сухопутний кордон між Грецією і Албанією була протягом багатьох років одним з найзначніших нерегулярних міграційних потоків через зовнішні кордони ЄС. У 2016 році за цим маршрутом до Європи прибули 8932 людини.

Західно-Балканський маршрут: включає два основних міграційних потоки: первинний – з країн Західних Балкан (Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія та колишня Югославська Республіка Македонія); вторинний – мігранти, які перетнули кордони ЄС через наземний або морський болгаро-турецький або греко-турецький кордон, через Західні Балкани добираються до Угорщини. Цим маршрутом користуються громадяни Пакистану, Афганістану, Алжиру, країн на південь від Сахари. У 2016 році цим маршрутом на шляху до Європи скористалися 764 038 осіб [36].

Східно-Середземноморський маршрут: через Туреччину до Греції, Болгарії, Кіпру. Найбільш численну групу мігрантів, що використовують цей маршрут, складають біженці з Сирії, Афганістану і Сомалі. У 2016 році цим маршрутом в Європу прибуло 885 386 мігрантів.

Східні кордони ЄС: через сухопутний кордон між Білоруссю, Молдовою, Україною, Російською Федерацією і східними державами-членами ЄС (Естонія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Литва, Норвегія, Польща, Румунія і Словаччина). В цілому масштаби нелегальної міграції на всіх східних кордонах набагато менші, ніж на будь-якому іншому шляху міграції в ЄС, вони становить 0,1% від загальної кількості. У 2016 році цим маршрутом скористалися 1 920 осіб.

У 2015 році з'явився так званий *арктичний маршрут* через територію Росії до сухопутних кордонів з Норвегією і Фінляндією. З жовтня по грудень 2016 року цим маршрутом скористалися близько 6 000 осіб, більшість з них були родом з Афганістану і Сирії [36].

З одного боку, причини виникнення такої масштабної проблеми слід шукати в постійних війнах, що спалахнули на території Близького Сходу та на теренах Африканського континенту. Насамперед, нескінченна громадянська війна в Сирії та розширення території Ісламської Держави, що намагається зруйнувати саме поняття держави і загрожує усьому цивілізованому світу. З другого боку, величезна кількість мігрантів тікають із своїх країн у пошуках кращого життя, подалі від економічної нестабільності, зубожіння, голоду, соціальної несправедливості, тисяч проблем, які сьогодні не може, або не бажає подолати міжнародне співтовариство.

На сьогодні, більш ніж півмільйона людей все ще очікують на «квиток в Європу» на території Лівії. Драматизму ситуації додає той факт, що мігранти перепливають Середземне море цілими сім'ями, з новонародженими дітьми, вагітними жінками, особами похилого віку. Тисячі людей так і не досягають берегів омріяної Європи. Більшість із них

відпливають від берегів Лівії на переповнених ненадійних суднах і човнах. Лише цього року, більше двох тисяч мігрантів потонули в морі, що перевищує минулорічну трагічну статистику в 20 разів. За даними ООН, лише на початку серпня до Греції прибуло більше 20 тисяч біженців і їх кількість з кожним днем продовжує збільшуватись.

Ця міграційна криза є найбільшою з часів Другої Світової війни. Німеччина визнала, що «проблема біженців» затьмарила собою всі інші сучасні загрози Європі, в тому числі, грецьку проблему. Кількість біженців, що перебувають біля кордонів Євросоюзу досягла в 2017 р. рекордних 107 тисяч осіб. Це найвищий показник з 2008 року, відколи почали вести підрахунки. Лише в Німеччині кількість мігрантів, що претендують на політичний притулок, за підсумками цього року може становити 750 тисяч осіб, про що йдеться в офіційних прогнозах [35].

За даними агентства Frontex, тільки в 2015 році в Європу прибуло 1,82 мільйона мігрантів. Найгірша ситуація з біженцями спостерігалася в країнах Південної Європи – Греції та Італії, звідки далі мігранти через Македонію, Сербію і Угорщину прагнуть потрапити в Австрію, Німеччину або Швецію, де рівень соціальної допомоги вищий та існують великі мусульманські спільноти. У Німеччині, за інформацією МВС країни, в 2015 році в якості здобувача статусу біженця було зареєстровано близько 1,1 мільйона чоловік.

Для протидії неконтрольованому потоку мігрантів ряд країн ввели контроль на внутрішніх кордонах Шенгену, побудувавши стіни і огорожі з колючим дротом. За Шенгенським кодексом дана міра є винятковою і не може застосовуватися довше шести місяців, однак цілком імовірно, що міністри внутрішніх справ країн ЄС вирішать продовжити режим тимчасового прикордонного контролю на термін до двох років. Висуваються і додаткові ініціативи, зокрема – про закриття зовнішніх кордонів, узгодження розумних квот по розподілу біженців між усіма країнами і боротьбі з причинами, через які мігранти залишають свої країни.

Нелегальне перевезення мігрантів стало прибутковою статтею кримінального бізнесу – перевізники беруть від кількох сот до кількох тисяч євро з людини, щоб доставити біженців в Європу. При цьому часто мігрантів доставляють на застарілих, переповнених судах, що тонуть, що не допливши до берега. Одна з найбільших трагедій трапилася 14 квітня 2015 року, коли в результаті краху судна з мігрантами, що прямував з Лівії до Італії, загинули 400 осіб. За даними Міжнародної організації з міграції, в 2015 році в Середземному морі загинули майже 3000 мігрантів та біженців. За даними МОМ, за перші місяці 2016 року 173 761 осіб прибули морем до європейських берегів, при цьому 723 людини загинули або пропали без вісті, намагаючись дістатися до Європи. До 10 квітня в Грецію таким чином прибуло 153 156 осіб, в Італію – 19 930 осіб, в Іспанію – 648 осіб, на Кіпр – 27 осіб [21; 28].

Всередині ЄС тривають гострі дебати щодо того, як виходити із ситуації. Ще в квітні цього року Євросоюзом, за ініціативи президента Єврокомісії був затверджений екстрений план по боротьбі з нелегальною міграцією, що передбачає розподіляти сотні тисяч мігрантів за допомогою системи квот. Критеріями для визначення чисельності прийнятих мігрантів є розмір населення, ВВП і рівень безробіття в конкретній країні, а також кількість вже прийнятих мігрантів. Однак цей план піддався нищівній критиці не лише з боку офіційних урядів (зокрема Італії, Греції, Угорщини), а й викликав серйозне незадоволення серед суспільства. Протести громадян проти вищезгаданої системи квот охопили більшість країн ЄС. Окремі держави, наприклад, Угорщина намагаються самостійно боротися з напливом мігрантів, будуючи шестиметрову стіну вдовж всієї лінії кордону із Сербією. Великобританія виходить зі складу ЄС. Словаччина заявляє, що буде приймати лише біженців-християн із Сирії, оскільки їм легше буде інтегруватися в суспільство, аніж до прикладу мусульманам. Очевидно, що всі ці, а також, багато інших позицій створюють чергову загрозу існуванню консенсусу та єдиній сильній позиції ЄС.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПІ

2.1. Оцінка європейської міграційної кризи

Воєнні дії на сході України та збройні конфлікти у Південно-Східній Азії, Африці та Південній Америці ставлять під сумнів розподіл сил на геополітичній карті світу, створюють загрозу економічному добробуту і благополуччю громадян високорозвинених держав, погіршують криміногенну ситуацію та напряду впливають на епідеміологічний стан у цих країнах, адже внаслідок неконтрольованого великого притоку біженців у високорозвинені країни уряди зіштовхуються з величезними незапланованими економічними витратами на рятувальні операції, лікування та щеплення осіб, що нелегально перетинають їхні кордони й оселяються таборами поблизу спальних районів населених пунктів, для попередження спалахів різних захворювань серед власного населення. Пізніше виникають проблеми із зайнятістю біженців, оскільки відсутність належної освіти та відповідної кваліфікації, а також величезний мовний бар'єр і відмінності в культурних цінностях перешкоджають фізичній і психологічній адаптації осіб, що шукають притулку, до нових умов життя. Своєчасно не вирішені проблеми нелегальних мігрантів щодо надання їм належних умов для проживання й забезпечення їх роботою можуть спровокувати також спалахи злочинності або тероризму.

За даними Агентства Integrated Regional Information Networks (IRIN), нині у світі налічується близько 40 локальних збройних конфліктів, які спричиняють збільшення міграційних потоків. Лавинне наростання міграційних потоків із неблагополучних країн третього світу у високорозвинені держави зумовлюється не лише політичною нестабільністю у світі і воєнними конфліктами із застосуванням зброї масового знищення, але й економічними чинниками та бажанням осіб, що шукають притулку, покращити власні умови життя та наблизитися до європейських стандартів [29].

Зменшення населення певної країни внаслідок масової нелегальної еміграції вказує на сукупність несприятливих і небезпечних умов для життя їх громадян, що унеможливує задоволення найнеобхідніших життєвих потреб, тому спричинює збільшення кількості біженців у країни з високими життєвими стандартами та зумовлює посилення міграційних процесів загалом у світовому господарстві. У багатьох країнах третього світу на фоні бойових дій відзначається глибока економічна криза, що супроводжується низьким рівнем ВВП, відсталою матеріально-технічною базою у промисловому секторі й екстенсивним сільським господарством, низьким рівнем заробітної плати, високим безробіттям і вимушеною неповною зайнятістю, поширенням бідності, майнового розшарування населення, високим рівнем смертності та низькою тривалістю життя. Звісно, більшість показників соціально-економічного розвитку таких неблагополучних країн знаходиться далеко від європейських стандартів, що спонукає громадян до нелегальної міграції навіть ціною власного життя (див. рис. 1).

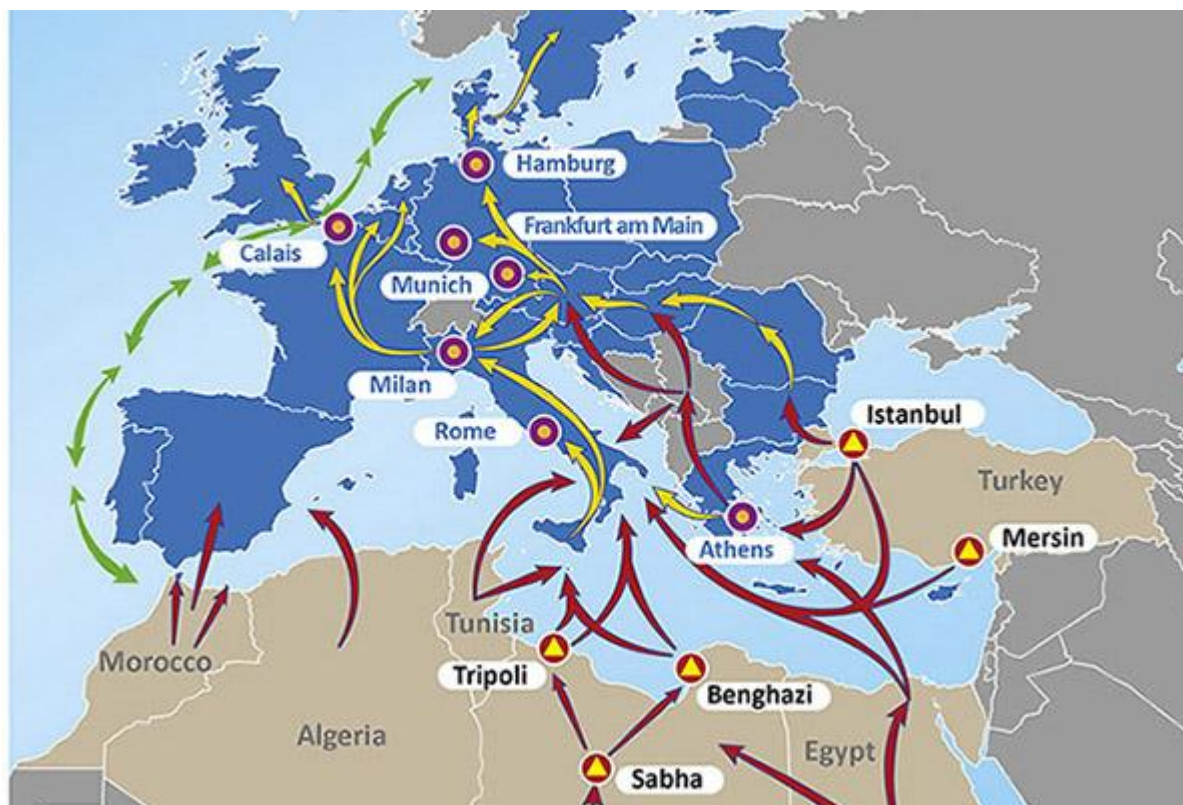

Рис. 1. Мапа міграційних потоків у 2015–2016 рр. в країни Європи.
Джерело: побудовано за: [34].

Підводячи підсумки 2015 р., ще до розгортання міграційної кризи, ООН звітувала про зростання кількості біженців до 65,3 млн., зазначаючи, що більш ніж 5 млн. осіб вимушені були змінити своє місце проживання внаслідок політичних переслідувань, збройних конфліктів та порушень прав людини. Аналізуючи ситуацію щодо динаміки міграційних потоків у світі, слід відзначити, що загальна кількість шукачів притулку кардинально зростає протягом останніх чотирьох років, і на середину 2015 р. вона становила 58 млн. осіб, що співрозмірно з населенням Італії (UNHCR mid-year trends 2015), а до кінця 2015 р. досягла позначки 65,3 млн. осіб [11; 21] (див. рис. 2).

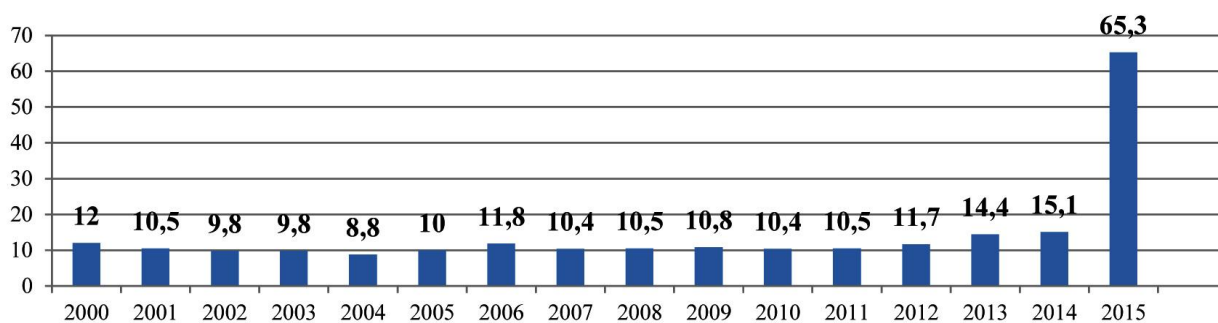

Рис. 2. Динаміка кількості біженців у світі, 2000-2015 рр.

Джерело: побудовано за: [11; 21].

Як видно з рис. 3, у 2015 р. питання нелегальної міграції робочої сили постало особливо гостро на порядку денному в багатьох міжнародних організаціях через різке збільшення кількості шукачів притулку в країнах ЄС, що отримало назву «європейська міграційна криза». Загалом, статистика ЄС говорить, що кількість шукачів притулку зростає з 2010 р. (+ 600 тис. осіб за п'ять останніх років) і максимально збільшується в 2015–2016 рр. Так, протягом 2015 р. до об'єднаної Європи прибуло на 300 тис. осіб більше порівняно з попереднім роком, а впродовж лише січня-лютого 2016 р. до ЄС приїхало ще 132 791 особа, а 410 осіб загинули чи пропали безвісти. У цілому за 2015 р. 35 тис. осіб нелегально прибули сухопутним шляхом, а більше мільйона переселенців перетнули кордон з Європою по морю. Основними країнами-реципієнтами для біженців в ЄС стали високорозвинені країни: Німеччина, Франція, Італія, Швеція та Угорщина, в

яких було зареєстровано 91% усіх заявок [21] (див. рис. 3).

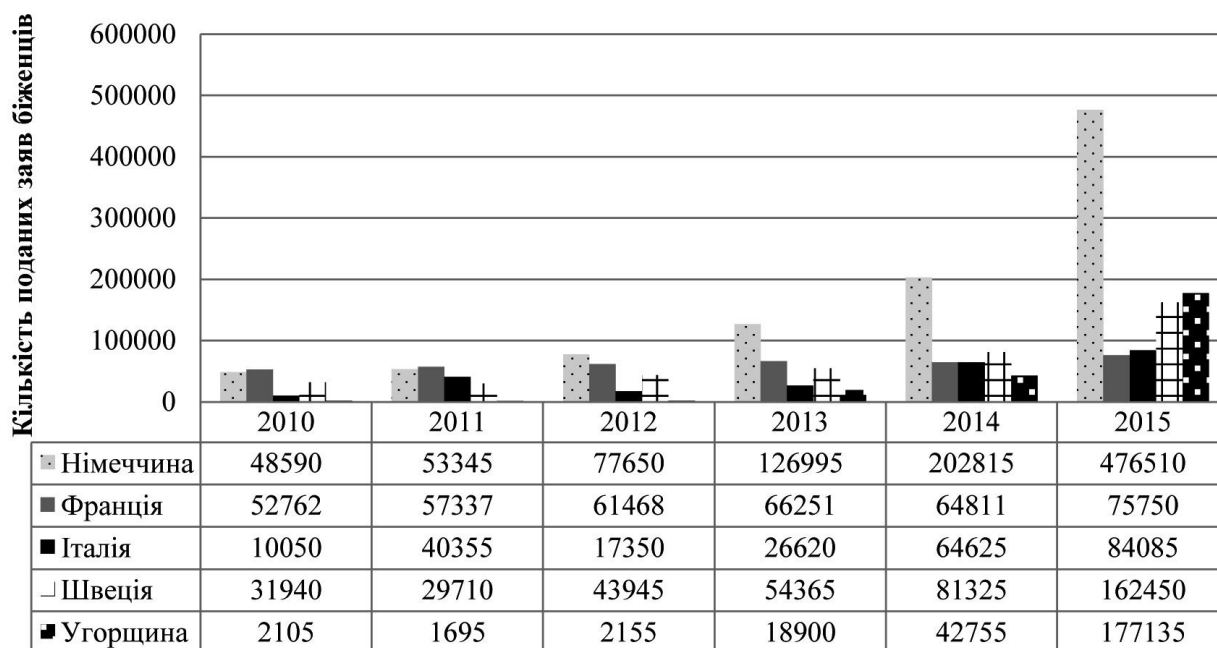

Рис. 3. Динаміка прибуттів біженців у країни-реципієнти ЄС.

Джерело: побудовано за: [11; 21].

Основна маса мігрантів та біженців походять з економічно неблагополучних країн, на території яких відбуваються воєнні дії: Сирії, Афганістану, Іраку, Пакистану, Косово, Еритреї, Марокко та України. Найбільший удар унаслідок нелегальної міграції отримали Німеччина, Угорщина, Швеція, Італія, Франція, Греція. У 2015 р. 33 % затриманих становили сирійці, 16 % – громадяни Афганістану, 6 % – Іраку. Серед африканських країн походження лідирують Нігерія і Еритрея. (Щодо 31 % затриманих громадянство не відоме, оскільки внаслідок масового прибуття ідентифікація мігрантів відбувалася неналежним чином) (див. рис. 4). Переважна більшість іммігрантів дістається Європи морем. Найінтенсивнішим є східно-середземноморський маршрут з Туреччини до грецьких островів. Ним прибувають сирійці та вихідці з інших країн Близького та Середнього Сходу. Значно довший і небезпечніший центрально-середземноморський морський маршрут пролягає з Північної Африки до Італії. В 2015 р. чисельність мігрантів, які ним скористалися, дещо зменшилася, що пов'язано із операціями об'єднаних європейських сил

біля берегів Лівії. Більшість прибулих східно-середземноморським маршрутом до Греції продовжують свою подорож суходолом через країни Західних Балкан. Вони мандрують через Македонію, Сербію або Хорватію до Угорщини чи Австрії з метою дістатися Німеччини та Швеції, які зарекомендували себе як найбільш дружні по відношенню до біженців. За кількістю затримань у 2015 р. цей маршрут лише незначною мірою поступався східно-середземноморському [21].

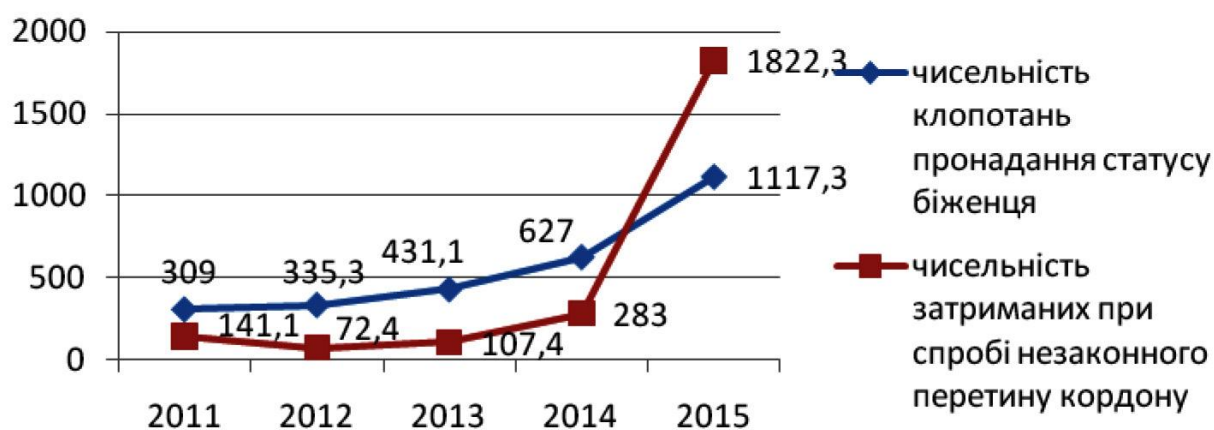

Рис. 4. Чисельність затримань при спробі нелегального перетину кордону та поданих клопотань про притулок у 28 країнах ЄС, тис.
Джерело: побудовано за: [21, Frontex].

Підраховано, що впродовж 2000-2015 рр. на Середземному морі загинули 26 тис. мігрантів, або 2% від загальної кількості тих, хто намагався переправитися до Європи⁵. Чисельність загиблих у 2015 р. оцінюється в 3750 осіб, з яких 800 осіб загинули на шляху з Туреччини до Греції, а більшість – під час переправлення з Північної Африки до Італії. Лише за січень 2016 р. зафіксовано 284 трагічних випадки. Це приблизно 0,6 % від тих, хто переправлявся⁶. Зменшення відносної кількості загиблих пов'язано з активізацією операцій із виявлення та допомоги на морі, а також переміщенням основного маршруту з 300-кілометрового Лівія-Італія до 10-15 кілометрового і безпечнішого Туреччина-Греція.

Частина мігрантів керується економічними причинами і прагне знайти в Європі кращий заробіток та умови життя. Проте більшість становлять біженці, тобто особи, які змушені залишити батьківщину через загрозу

життю. Основним джерелом вимушеної міграції є наразі Сирія. 6,6 млн сирійців перетворилися на внутрішніх переміщених осіб, 4,6 млн – залишили країну. Вони рятувалися в Туреччині, Лівані, Йорданії, Іраку, Єгипті. Проте безнадійність перебування в цих країнах спонукає тисячі людей рухатися до Європи. Ця ж причина штовхає на небезпечні морські мандрівки африканських біженців, які накопичуються в таборах на півночі Африки без жодних перспектив розв'язання своїх життєвих проблем.

Чисельність поданих в ЄС в 2015 р. клопотань про притулок сягнула 1,1 млн, що майже вдвічі більше, ніж 2014 р., у три рази більше, ніж 2013 р. Найбільша кількість заявників – громадяни Сирії, а також Афганістану та Іраку. До списку найбільших постачальників шукачів притулку до ЄС потрапили також Албанія, Косово та Сербія. Замикає десятку Україна. У 2015 р. 292,5 тис. осіб отримали притулок (статус біженця за Женевською конвенцією 1951 р. та додаткові форми захисту з гуманітарних міркувань) в країнах ЄС. Серед рішень, прийнятих за заявами сирійців, понад 97 % були позитивними. Так само високим був відсоток позитивних рішень за заявами громадян Іраку (87,7 %), Еритреї (85,9 %), Афганістану (67,5 %) [21].

Завдяки ним загальна частка позитивних рішень щодо клопотань про притулок в Європі суттєво зросла: з 30,3 % в 2010 р. до 78,9 % в 2015 р. Водночас, частка позитивних рішень за клопотаннями вихідців з європейських країн невисока і становить для громадян Албанії та Косова приблизно 2,5 %, для громадян Сербії та України – менше 2 %. Найбільше клопотань про притулок було подано в Німеччині – 476 тис., а також в Угорщині – 177 тис. Саме ця країна зазнала найбільшого навантаження внаслідок прибуття біженців, якщо оцінювати його як кількість поданих заяв у розрахунку на 100 тис. населення – 1799. На другому місці за цим показником Швеція – 1667 на 100 тис. Середнє для ЄС значення дорівнювало 260 шукачів притулку на 100 тис. населення. Нижче середньої кількість поданих заяв була в 2015 р. в Греції (122) та Італії (138), куди у першу чергу потрапляли шукачі притулку, а також у таких великих

європейських країнах як Франція (114) і Великобританія (60). Значно нижчим було навантаження й на країни Центральної Європи (відповідний показник становив для Польщі 32 на 100 тис. населення, Чеської Республіки – 14, Словаччини – 6) [11; 21].

2.2. Наслідки міграції для країн Європи

Ситуацію, що склалася в Європі називають другим «переселенням народів». Такі масштабні міграційні потоки позначаються на політичних, економічних і демографічних процесах європейських країн. Поточна ситуація призведе до таких основних наслідків [12]:

1) *Зростання робочої сили.* Так, сьогодні в Німеччині великим попитом на ринку праці користуються працівники з навиками в сфері математики, інформаційних технологій і природничих наук. Згідно з даними, країна сьогодні страждає від старіння та нестачі працівників якраз в цих сферах. Країна сподівається, що з 800 тисяч мігрантів, які прибули в 2015 році, будуть ті, хто зможе задовольнити ринковий попит.

2) *Вирішення проблеми старіння Європи.* Старіння населення Європи сприяє нестачі робочої сили. Зростання чисельності робочої сили у вигляді мігрантів може збільшити народжуваність, ставши протиположною процесу старіння. Згідно з даними Євростату найнижчий рівень народжуваності спостерігається в країнах з найбільшими економіками – Німеччина, Італія та Іспанія.

3) *Збільшення навантаження на економіку.* Незважаючи на те, що мігранти можуть поповнити ряди робітників, існують серйозні побоювання, що багато з числа новоприбулих біженців з країн Африки та Близького Сходу, не мають ні освіти, ні професійних навичок – тобто вони стануть додатковим тягарем для економік приймаючих європейських держав.

4) *Протести проти імміграції.* Протягом кількох останніх років в Європі зростають антимигрантські настрої, а поточна міграційна проблема розділила громадську думку навпіл. Багато противники міграції змінили

свої погляди після отриманої інформації щодо статистики смертності мігрантів дітей і дорослих, які померли дорогою до Європи. У багатьох європейських містах все частіше стали проводитися демонстрації і акції протесту, як проти мігрантів, так і в їх підтримку.

Країни, що приймають робочу силу, одержують такі переваги [7]:

- підвищується конкурентоспроможність вироблених країною товарів внаслідок зменшень витрат виробництва, пов'язаних з більш низькою ціною робочої сили;
- іноземні робітники, пред'являючи додатковий попит на товари і послуги, стимулюють зростання виробництва і додаткову зайнятість у країні перебування;
- при імпорті кваліфікованої робочої сили країна, що приймає заощаджує на витратах на освіту і професійну підготовку;
- іноземні робітники часто є амортизаторами при кризах і безробітті (їх першими звільняють, знижують зарплату і т. д.);
- іноземні працівники не забезпечуються пенсіями, на них не поширюється дія різних соціальних програм;
- на думку ОЕСР іммігранти поліпшують демографічну картину розвинутих країн, що страждають старінням (у Люксембурзі 38% немовлят з'являється в родинях переселенців, у Швейцарії – 24%).

До негативних моментів відноситься: виникнення соціальної напруженості в суспільстві при боротьбі за робочі місця; міжнаціональна ворожість і т.п.

Для країн, що експортують робочу силу:

- експорт робочої сили є важливим джерелом надходження ВКВ у країну;
- експорт робочої сили означає зменшення безробіття і, отже, соціальної напруженості в країні;
- безкоштовне для країни-експортера навчання робочої сили новим

професійним навичкам, знайомство з передовою технологією, методами керування та ін.

Негативна сторона – «відтік мізків», відтік кваліфікованих кадрів, необхідних національній економіці [18].

Однією з причин, через які європейців негативно ставляться до приїжджих, особливо до мусульман, стали терористичні атаки, що сколихнули європейські країни. Теракти в центрі Парижа шокували всю Європу, змусивши владу багатьох країн істотно збільшувати заходи безпеки. Відповідальність за терористичні акції взяла на себе терористична ісламістське угруповання ІДІЛ. Ці події стали причиною, через яку корінні європейці все більше починають побоюватися вихідців з мусульманських країн. Крім цих наслідків проблема мігрантів може істотно вплинути на зміну політичного життя в європейських країнах. Масові невдоволення приїздом нових мігрантів і біженців призводять до збільшення популярності ультраправих партій. Ще зовсім недавно ультраправі асоціювалися з сумною спадщиною фашизму, від них відверталися, як від маргіналів, що очолювали футбольних фанатів. Однак, сьогодні їх лідери, які виступають на мітингах з промовами про чистоту нації, ризикуючи потрапити під арешт за неонацистську пропаганду отримали свої мандати в парламентах провідних країн Європи.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПІ

В країни ЄС прибувають мігранти без професій і відповідної кваліфікації, з менталітетом, який значно відрізняється від європейського. Більше того, переважна кількість мігрантів із країн Азії та Північної Африки вимагають допомоги та ворожо ставляться до країн ЄС, оскільки вважають, що саме втручання країн Європи та США у внутрішні справи їхніх держав призвело до руйнування, громадянських війн та суттєвого погіршення рівня життя населення.

Саме тому країни ЄС мають створити умови для початку асиміляції мігрантів із країн Азії та Північної Африки, що передбачає реалізацію спеціальних навчальних заходів для відпрацювання мовних навиків мігрантів, отримання професій, на які є попит в Європі, вивчення культурних особливостей європейців. Зволікання в реалізації зазначених заходів призведе до накопичення мігрантами негативу, що сприятиме зростанню соціальної напруги у відносинах між біженцями та європейцями, а це зумовить руйнацію Шенгенської зони, а потім і самого Європейського Союзу. Враховуючи багатогранність, складність і неоднозначність наслідків міжнародної трудової міграції, виникає необхідність розроблення системи превентивних заходів країнами, яким найбільше загрожує притік нелегальної міграції, а також вимагає від них конкретних заходів щодо регулювання міграційних потоків [26].

Ураховуючи зазначене, країни Євросоюзу вдалися до заходів щодо відновлення прикордонного контролю (8 країн-членів ЄС), що не дає змоги повністю зупинити потік мігрантів, але забезпечить їх суворий облік і контроль, а це значно полегшить управління міграційним потоком та розподілом біженців для легального їх притулку в різних європейських країнах, адже брак належної реєстрації й обліку біженців та відсутність дактилоскопії (зняття відбитків пальців) ускладнюють процес надання

медичної і соціальної допомоги нелегалам. Водночас європейські країни дотримуються досить різних політик щодо питань нелегальної міграції, оскільки понад усе ставлять питання власної безпеки й національних інтересів, але за відсутності комплексної європейської програми надання притулку біженцям кожна країна не в змозі впоратися з даною проблемою самостійно.

Дана програма повинна включати низку заходів, спрямованих на [18]:

- легальний прийом біженців напямую з прикордонних країн із належним рівнем безпеки (адже встановлюючи міграційний ліміт, кожна країна брала б на себе офіційні зобов'язання прийняти щорічно певну кількість біженців, міграційні потоки пропорційно б розподілялися між країнами світу, не створюючи надмірне навантаження на економічну систему окремих європейських держав, з одного боку, а з іншого – більшість біженців розуміли б, що у них є високі шанси потрапити в Європу легально й отримати при цьому статус біженця);
- вжити суворих заходів щодо посилення контролю на кордонах (на морських шляхах панує безлад, сотні тисяч людей гинуть під час перетину кордону морськими шляхами) і надати достатньо коштів Італії та Греції для забезпечення умов біженцям із подальшим розселенням їх по інших країнах ЄС;
- розробити скоординовану фінансову політику та відповідний фінансовий інструментарій для реалізації комплексної стратегії щодо біженців, адже політичні і гуманітарні наслідки, економічні втрати Італії, Греції, Німеччини та інших країн можуть спровокувати затяжку кризи і спричинити загрозу розпаду Шенгенської зони;
- залучити для вирішення міграційної кризи ЄС невикористаний кредит раніше створених фінансових інструментів (Пакет макрофінансової підтримки й Європейський стабілізаційний фінансовий механізм (EFSM)); переглянути Дублінську конвенцію, яка перекладає основний тягар

відповідальності за нелегалів і біженців на країну першого в'їзду;

- Європейська агенція з підтримки державчленів в області політики надання притулку (EASO) повинна застосувати Єдину європейську процедуру надання притулку і виробити механізм переміщення визнаних біженців між країнами ЄС; розробити відповідні соціальні програми адаптації біженців до нових умов життя, включаючи медичні огляди, навчання і працевлаштування, надання психологічної допомоги.

Позитивний досвід урегулювання міграційних потоків має Канада, яка розробила відповідні програми розселення біженців, що відповідають суворим стандартам безпеки і передбачають ретельний медичний огляд, психологічну і соціальну адаптацію, ґрунтуються на тісній взаємодії з місцевими громадами, охоплюють детальні перевірки і чесність службовців, що виконують свою роботу в різних державних структурах, пов'язаних із міграцією [16].

Прогресивним є досвід окремих країн щодо надання фінансової допомоги за кордоном і використання торговельних преференцій для стримування напливу мігрантів сусідніми країнами, адже немає сенсу витратити мільйони євро на своїй території для вирішення питань біженців, якщо можна затратити значно менші суми на попередження і стримування нелегальної міграції шляхом фінансових вливань у сусідні країни третього світу, які завдяки цій фінансовій допомозі приймали би біженців у себе, надаючи їм житло, місце роботи та медичну допомогу за кошти ЄС, а також отримували б певні пільги в міжнародній торгівлі з країнами Євросоюзу.

Підвищення вимог до міграційної політики обумовлюється тим, що сфера охоплення нею постійно розширюється. По-перше, вона адресується не лише власне мігрантам, а й особам, які належить до другого або й третього покоління прибулих, мають громадянство країн ЄС, проте внаслідок свого походження відрізняються від маси населення за освітнім рівнем, рівнем та сферами зайнятості, майновим станом тощо. По-друге, трансформується традиційна схема розселення мігрантів переважно у

мегаполісах. Все більше їх у провінції, сільській місцевості. Тобто, міграційною політикою починає займатися місцева влада, яка раніше такого досвіду не мала, вона реалізується в регіонах, не знайомих із наслідками урізноманітнення складу населення [27; 30].

Попри труднощі розробки нової програми дій Європи у сфері міграції, необхідність спільної міграційної політики не ставиться під сумнів. Адже до Європейського континенту спрямовані потужні міграційні потоки, хоча під час фінансово-економічної кризи масштаби імміграції скоротилися, проте й виїзд з європейських країн був значно меншим, ніж очікувалося. В Європі проживає численне населення, яке прибуло сюди з інших країн і регіонів, хоча в найближчі роки, поки економіка Європи переживає труднощі, потреба у додаткових робочих руках з-за кордону буде мінімальною, проте, враховуючи демографічне старіння, вона все ж невідворотно зростатиме. Крім того, конкуренція за таланти в світі посилюватиметься. Адже деякі неєвропейські країни, що швидко розвиваються, зокрема, Китай, поступово перетворюються на нові центри тяжіння для мігрантів. Тим більше, що вже після 2020 р. старіння населення Китаю набиратиме темп і в разі збереження темпів економічного зростання країна почне відчувати дефіцит працездатного населення. Тому підвищення привабливості Європи для іммігрантів у глобалізованому світі стає все більш актуальним.

На думку Європейської ради, наступні дії ЄС у сфері міграції мають бути спрямовані передовсім на консолідацію здобутків попередніх трьох програм, тобто на виконання прийнятих після 1999 р. рішень. Разом з тим, має бути сформований також і стратегічний підхід, здійснено оцінку, чи достатніми були зусилля співтовариства щодо регулювання міграційних процесів, чи наявні прогалини у спільних підходах. Фінансові інструменти ЄС повинні використовуватися не лише для більш справедливо перерозподілу тягара витрат, пов'язаних з міграцією, а й поглиблення співпраці між країнами-членами. Крім того, витрати на регулювання міграції не повинні ускладнювати економічне становище, а, навпаки,

пришвидшувати розвиток економіки, забезпечуючи більшу відкритість і, водночас, безпеку країн співтовариства [8].

Ідеї та пропозиції, що висловлювалися в ході обговорення наступних кроків ЄС в сфері міграційної політики, спрямовані на досягнення кількох основних цілей. По-перше, це посилення привабливості ЄС для мігрантів шляхом належної політики їх прийому та забезпечення можливостей внутрішньої європейської мобільності; по-друге, покращання системи допомоги особам, які потребують міжнародного захисту, посилення захисту прав людини мігрантів, забезпечення особливих потреб осіб, які належать до найбільш вразливих категорій; по-третє, – посилення захисту зовнішніх кордонів; по-четверте, – належна політика інтеграції мігрантів; і, нарешті, забезпечення синергетичного ефекту від міграції та розвитку [5; 23; 32].

Таким чином, нові політичні підходи потребують більш ширшого контексту. Вони не повинні обмежуватися сферою безпеки та внутрішніх справ, тобто питаннями допуску іноземців, віз і кордонів, мають бути тісно пов'язані із питаннями зайнятості, освіти, зовнішньої політики тощо. Тому форма п'ятирічної програми дій, що застосовувалася раніше, на думку низки експертів, видається завузькою. Заходи міграційної політики повинні узгоджуватися з іншими політичними рішеннями. А Комісар ЄС з безпеки і внутрішніх справ, так само як і міністри, відповідальні за міграційні питання на національному рівні, має бути не стільки виконавцем певної міграційної програми, як координатором зусиль, що докладаються в різних сферах життєдіяльності суспільства. Такому підходу більше відповідає довгострокове планування, що не лише б відображало потреби та інтереси країн-членів, а й далекосяжну стратегію розвитку європейської спільноти. Отже, міграційна політика міцно зайняла своє місце у фокусі європейської інтеграції. Разом з тим, ключові питання імміграційної політики все ще залишаються у компетенції національних урядів, спільна міграційна політика є результатом непростого процесу погодження та компромісів.

ВИСНОВКИ

Міжнародна міграція робочої сили має дві системно взаємозв'язані компоненти: стабільну (кількість іммігрантів та емігрантів у конкретних економіках) та динамічну (первинні та вторинні міжнародні міграційні потоки робочої сили за певний період). Хоча міжнародна трудова міграція може бути структурована за багатьма ознаками, проте з позиції її впливу на економіки країн-донорів і країн-реципієнтів робочої сили важливими ознаками поділу є правовий статус мігрантів, їх кількість і рівень інтелектуально-культурного капіталу. На міжнародну трудову міграцію впливає багато чинників. У контексті поділу міжнародної міграції робочої сили на стабільну та динамічну компоненти всі чинники доцільно згрупувати в чотири групи. Дві з них впливають на стабільну компоненту.

Упродовж останніх п'ятнадцяти років міграційна політика Євросоюзу суттєво змінилася і набула нового змісту. Колишні неформалізовані міжурядові контакти еволюціонували у повноцінний законодавчий блок співтовариства, вагому частину *acquis communautaire*. Це відбулося внаслідок об'єктивної потреби у виробленні спільних підходів до регулювання міграційними процесами, як внаслідок їх інтенсифікації і всередині, і з-поза меж співтовариства, так і в контексті поглиблення європейської інтеграції як такої. На думку багатьох експертів, після набуття чинності Амстердамською угодою міграційна політика євроспільноти стала одним з найбільш очевидних здобутків її інтеграції.

Важливо зазначити, що крім розробки і прийняття законодавства, створення спеціалізованих інституцій та фінансових інструментів, накопичено також спільний досвід практичної діяльності, проведено численні багатосторонні операції, налагоджено обмін інформацією, навчання службовців за погодженими програмами тощо. Разом з тим, процес формування міграційної політики ЄС не був ні простим, ні однозначно поступальним. Рішення у сфері міграції завжди були у центрі суспільних дебатів і на національному, і на загальноєвропейському рівнях,

оскільки належали до політично чутливих, повинні були враховувати широкий спектр питань безпеки, захисту прав людини та внутрішньо європейської солідарності і взаємодопомоги. Труднощі виникали і щодо імплементації цих рішень, їхньої інтерпретації в різних державах та можливостей фактичного виконання. Попри посилення значення загальноєвропейських інституцій у формуванні міграційної політики, особливо після набуття чинності Лісабонською угодою, важливі питання у сфері міграції залишалися у компетенції національних урядів. Попри це, єдність політичних підходів до регулювання міграційних процесів забезпечується спільними для всіх країн-членів базовими принципами ЄС, спрямованим на забезпечення прав людини, демократії, верховенства права.

До Європейського континенту спрямовані потужні міграційні потоки, хоча під час фінансово-економічної кризи масштаби імміграції скоротилися, проте й виїзд з європейських країн був значно меншим, ніж очікувалося. Підвищення вимог до міграційної політики обумовлюється таке тим, що сфера охоплення нею постійно розширюється. Вона адресується не лише власне мігрантам, а й особам, які належить до другого або й третього покоління прибулих, мають громадянство країн ЄС, проте внаслідок свого походження відрізняються від маси населення за освітнім рівнем, рівнем та сферами зайнятості, майновим станом тощо.

Підсумовуючи зазначене, слід виділити низку заходів, які необхідно вжити для вирішення проблеми нелегальної міграції в країнах ЄС, спрямованих на: фінансування пошукових та рятувальних місій, виділення коштів та засобів для боротьби з перевізниками мігрантів, розширення мережі центрів прийому біженців для тимчасової їх дислокації та надання допомоги, спрощення легальних можливостей міграції в ЄС, перегляд і розподіл квот між країнами щодо розселення біженців під егідою ООН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акімов Д. Соціальні основи трудової міграції: західна та східна моделі / Д. Акімов // Віче. – 2009. – № 14. – С. 2–3.
2. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика: [монографія] / А.П. Гайдуцький; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Інфосистем, 2010. – 446 с.
3. Бабич Д. Відтік мізків: Топ-5 країн, куди емігрують кращі українські фахівці / Д. Бабич // Голос.Уа – Режим доступу: http://ua.golos.ua/social_problem/13_02_14_utechka_mozgov_top5_stran_kuda_emigriruyut_luchshie_ukrainskie_spetsialisty.
4. Варецька О. Соціально-економічне підґрунтя трудової міграції населення України / О. Варецька // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 5. – С. 34–39.
5. Гальків Л. І. Статистичне оцінювання міграційних процесів в Україні у контексті втрат людського капіталу / Л. І. Гальків // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20(5). – С. 124–131.
6. Гарячі точки. Карта гарячих точок планети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faqukr.ru/novini-ta-suspilstvo/65357-garjachi-tochki-karta-garjachih-tochok-planeti.html>.
7. Глущенко Г. И. Миграция и развитие: мировые тенденции / Г. И. Глущенко // Вопросы статистики. – 2008. – № 2. – С. 65–79.
8. Горідько Н. П. Оцінка граничних схильностей до споживання та заощадження в сучасній економіці України / Н. П. Горідько // БізнесІнформ. – 2011. – № 7. – С. 12–15.
9. Гуменюк Ю. П. Теоретичні аспекти дослідження впливу міжнародної міграції робочої сили на розвиток економічної системи / Ю. П. Гуменюк, Г. П. Гоголь // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – Вип. 657. – С. 484–497.
10. Звіт Агентства ООН у справах біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/56701b969.html>.

11. Кількість біженців у світі досягла рекордної позначки // Тиждень.ua [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/167847>.
12. Звонар Й.П. Активна політика зайнятості в країнах Європейського Союзу та можливості її застосування в Україні / Й.П. Звонар // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 2(4). – Ч. 1. – С. 145–150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/11/2-4-1-2015-25.pdf>.
13. Коновалов В. Международная трудовая миграция и экономический рост / В. Коновалов // Человек и труд. – 2010. – № 12. – С. 27–31.
14. Краузе О. Зовнішня трудова міграція населення України / О. Краузе // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 2(27). – С. 26–30.
15. Кривенко Ю. І. Міграційні процеси за умов глобалізації (соціально-філософський аспект) / Ю. І. Кривенко [Електронний ресурс] // Гілея. – 2010. – № 39. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010.
16. Лібанова Е.М. Населення України. Трудова еміграція в Україні / Е.М. Лібанова, О.В. Позняк. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/poznyak_2010.pdf.
17. Малиновська О. Міграції в умовах глобальної фінансово-економічної кризи / О. Малиновська // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 3. – С. 34–40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/user/Downloads/Uap_2010_3_8.pdf.
18. Малиновська О.А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2014. – 48 с.
19. Мойсей В. І. Зовнішні ефекти міжнародної міграції трудових ресурсів / В. І. Мойсей // Технологический аудит и резервы производства. – 2015, № 2/6 (22). – С. 87–93.

20. Мойсей В.І. Ефекти міжнародної міграції в економіках країн-реципієнтів / В.І. Мойсей // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2014. – С. 71–73.
21. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Statistics_on_enforcement_of_immigration_legislation.
22. Петроє О.М. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О.М. Петроє, В.Т. Васильєв // Вісник НАДУ . – 2015. – № 4. – С. 93–100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/2016/01/2015_4_14_ukr.pdf.
23. П'ятковська О. Класифікація видів міжнародної трудової міграції: окреслення операційних понять / О. П'ятковська // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1(30). – С. 30–34.
24. Ровенчак О. А. Міжнародна міграція крізь призму її причин і наслідків / О. А. Ровенчак // Вісник Львівського університету. – 2009. – Серія : соціологія. – Вип. 3. – С. 125–142.
25. Руденко Н. В. Вплив зовнішньої трудової міграції на розвиток національних ринків праці / Н. В. Руденко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 22. – С. 136–142.
26. Савельєв Є. В. Бенчмаркінгові методи управління конкуренцією у світовій економіці / Євген Савельєв, Віталіна Куриляк, Галина Смалюк // Журнал європейської економіки. – 2013. – Т. 12, № 1. – С. 3-27.
27. Смалюк Г. Ф. Ефективність глобальних методів регулювання світового аграрного ринку / Галина Смалюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – Вип. 3. – С. 36-43.
28. Снігір О. Кризові явища в євросоні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС / О. Снігір; Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.niss.gov.ua/articles/772/>.

29. Солодько А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики / А. Солодько, А. Фітісова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>.
30. Стаканов Р. Д. Діалектика взаємозв'язку міжнародної трудової міграції та макроекономічного розвитку за умов глобалізації / Р. Д. Стаканов // Культура народів Причорномор'я. – 2008. – № 147. – С. 92–95.
31. Ступницький О. І. Міжнародна міграція робочої сили та механізми її регулювання : підручник / О. І. Ступницький. – К. : Вид-во: Київ.ун-ту, 2008. – 270 с.
32. Цапенко И. Роль иммиграции в экономике развитых стран // МЭиМО. – 2004. – № 5. – С. 27–39.
33. Шушпанов П. Г. Зовнішня трудова міграція населення регіону: соціально-демографічний аспект : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07 / Шушпанов П. Г.. – К., 2009. – 20 с.
34. Як подолати міграційну кризу // Укроп UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrop-ua.net/publications/world/17616-yak-podolati-migracynu-krizu-7-porad-vd-eksperta.html>.
35. Якубовський С.О. Міграційна політика ЄС: еволюція та соціально-економічні наслідки / С.О. Якубовський // Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи. – Одеса: Фенікс, 2015. – С. 12–17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iele.bazick.com/projectdevelopment/odessa-tempus-center; eurolaw.org.ua>.
36. 40 збройних конфліктів, які відбуваються просто зараз – інтерактивна карта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slavpeople.com/ua/1243-40-vooruzhennyh-konfliktov-kotorye-proishodyat-pryamo-sejchasinteraktivnaya-karta>.